

48734: Børns motorik, sansning og bevægelse 1

Udviklet af:

Nanett Borre

Motorik konsulent, selvstændig

SOSU Østjylland

Email: nanettborre@gmail.com, tlf. 51905918

August 2018

1. Uddannelsens sammenhæng til jobområde (FKB)

Moder-FKB:

2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge

Arbejdsfunktioner

Jobområdet omfatter arbejdet med børn 0-5 år indenfor dagtilbudsområdet. Uddannelsen sikrer grundlæggende viden om børns sansemotoriske udvikling og dennes betydning for hele barnets udvikling og trivsel. Denne viden er en forudsætning for at man som pædagogisk personale kan igangsætte bevægeaktiviteter, der sikrer at børn får mulighed for at opleve gennem krop og sanser og at de får så alsidige bevæge- og sanseerfaringer som muligt.

For at sikre deltagelsesmuligheder for alle børn uanset motoriske forudsætninger og deres aktuelle udviklingsniveau får stimuleret og udfordret sanserne, kræver det en viden om, hvordan sanserne udvikles, udfordres og aktivt medinddrages i både den igangsatte leg/aktivitet, men også i børnenes egenleg.

Arbejdsområdet omfatter desuden viden om den komplekse sammenhæng, der er mellem børns fysiske sanselige tilgang til verden og deres kognitive udvikling.

Deltagerforudsætninger

Målgruppen for uddannelsen er faglærte og ufaglærte medarbejdere, der arbejder indenfor dagtilbudsområdet; her primært dagpleje, vuggestue og børnehaveområdet. Medarbejderne kan eksempelvis være: dagplejere, pædagogmedhjælpere og pædagogiske assistenter.

Målgruppen er desuden medarbejdere, som endnu ikke har arbejdet målrettet med læreplanstemaer og kun har mindre viden og praktisk erfaring med at arbejde med et fokus på børns motorik, sanser og bevægelse. Uddannelsen hjælper til, at medarbejderen får en væsentlig teoretisk grundviden om børns sansemotoriske udvikling. Uddannelsen anses som et nødvendigt fundament og fagligt grundlag, for at medarbejderen efterfølgende kan reflektere, handle og perspektivere i relation til øvrige læreplanstemaer, det pædagogiske læringsmiljø og de specifikke pædagogiske læringsmål for læreplanstemaet, som der arbejdes videre med på AMU-uddannelsen "Læringsmiljø og børns motorik, sansning og bevægelse 2".

Da uddannelsen hjælper til en grundlæggende forståelse for betydningen af børns generelle behov i forhold til krop, sanser og bevægelse, kan uddannelsen også være relevant for Klub- og SFO-medarbejdere, familieplejere samt pædagogisk personale der arbejder med understøttende undervisning i folkeskolen.

Relevante uddannelser at kombinere med

Amu-uddannelsen, som anses som det første niveau 1, kan med fordel sættes sammen med den efterfølgende uddannelse "Læringsmiljø og børns motorik, sansning og bevægelse 2" i en samlet kompetenceudviklingsstrategi. Læs mere om dette på <http://www.epos-amu.dk/Uddannelser/Dagtilbud/AMU-uddannelser-paa-dagtilbudsomraadet/Laeringsmiljoe-og-boerns-motorik-sanser-og-bevaegelse-2>

Derudover er det relevant at kombinere med AMU-uddannelsen "Arbejdet med bevægelse, idræt og kropsbevidsthed".

Se i øvrigt uddannelsens sammenhæng til øvrige AMU-uddannelser på dagtilbudsområdet på <http://www.epos-amu.dk/Uddannelser/Dagtilbud>

2. Ideer til tilrettelæggelse

I tilrettelæggelsen af uddannelsen er det væsentligt hele tiden at omsætte det teoretiske grundlag til den praksis, som deltagerne kommer fra. Dette kan blandt andet gøres ved, at "folde" det teoretiske oplæg ud gennem "øjebliksbilleder" fra praksis. Deltagerne opfordres til at sætte billeder på teorien, ved selv at komme med fortællinger og beskrivelser af hvordan de forskellige aspekter af teorien kan se ud, ud fra deres målgruppes perspektiv og dagtilbuddets art.

En direkte afprøvning af forskellige bevægeaktiviteter er vigtig. Både som inspiration til forskellige typer af bevægelse/fysisk aktivitet, optakt til at tale om det pædagogiske personales vigtige rolle som mesterlærere og kropslige kulturbærere, men også for at kunne knytte og sammenflette teorien direkte ind undervejs i den fysiske udfoldelse.

Grundteorien omkring børns sansemotoriske udvikling og sammenhængen mellem denne og hele barnets udvikling er den samme uanset målgruppens alder; men det er vigtigt at have for øje, at både de igangsatte aktiviteter samt det læringsmiljø, der skal være med til at understøtte denne udvikling, kan se meget forskellig ud alt efter om børnene er i vuggestue/dagpleje, i en børnehave eller i indskolingen for den sags skyld.

Undervisningen bør derfor tage højde for forskellen i den pædagogisk didaktiske tænkning og udfoldelse, der skal til, i forhold til deltageres målgruppe, for at uddannelsens indhold, kan være med til at opkvalificere arbejde med krop, sanser og bevægelse.

En stor del af den måde vi selv bruger vores egen krop på, foregår på et prærefleksivt plan. Men børn spejler og bliver selv påvirket i deres kropslighed gennem vores kropslige adfærd og holdninger. At give deltagerne refleksionsspørgsmål undervejs, som de kan bruge til at klarlægge egne mønstre og forestillinger, er derfor et godt redskab til at bevidstgøre deltagerne om netop dette.

Refleksionsspørgsmålene kan ligeledes bruges til at bearbejde, forstå og uddybe de forskellige teoretiske elementer på, fordi deltagerne bliver tvunget til at italesætte teorien og sætte den ind i forskellige kontekster.

En metode til ovenstående kan være, det jeg kalder "Guldnoter". Efter hvert teoretisk oplæg, giver jeg deltagerne mulighed for at gentage det de har fået med fra oplægget; ved at opfordre dem til at bruge deres egne ord og sprogbilleder. Dette gøres ud fra spørgsmål, jeg har stillet som omhandler den teori jeg netop har forelagt dem. "Guldnote-øvelsen" fungerer bedst i mindre grupper, da deltagerne på denne måde, kan hjælpe hinanden med at huske, diskutere og forstå. Deltagerne opdager på denne måde, at det som forekom så indlysende og letforståeligt da underviseren fremlagde teorien, pludselig kan være mere u håndgribeligt, når de selv skal videreformidle den nye viden og sætte den ind i deres egen hverdagspraksis. Diskussionerne er yderligere med til at nuancere forståelsen og træne deltagerne i at bruge de nye begreber og metoder.

Efter at grupperne har svaret på de tilhørende spørgsmål, besvares alle spørgsmålene igen i plenum. Dette giver mulighed for endnu en gentagelse og dermed implementering af den nye viden. Forskellige perspektiver deles på tværs af grupperne og eventuelle misforståelser italesættes, justeres og samles. Udføres øvelsen, så "guldnoterne" skal skrives af hver enkelt deltager fungerer den mere som paratvidentest.

3. Temaer

Temaoversigt

Tema 1: Børns sansemotoriske udvikling

Tema 2: Grundbevægelserne og automatiseringsprocessen

Tema 3: Sanserne som det nederste betydningsbærende lag i et barns udvikling

Tema 4: Igangsættelse af bevægeaktiviteter og lege

Tema 1: Børns sansemotoriske udvikling

- Den motoriske udvikling og dens fire faser
- De primære sanser: Labyrintsansen, muskel-ledsansen og taktilsansen. Placering, funktion, hvordan stimulerer man de primære sanser gennem igangsatte aktiviteter? hvordan kan man indrette et læringsmiljø, hvor børn på egen hånd får mulighed for at opleve og udfordres på disse?
- Tonus.

Tema 2: Grundbevægelserne og automatiseringsprocessen

- Grundbevægelser
- Færdigheder
- Automatiseringsprocessen
- Fra ubevidst inkompetent til ubevidst kompetent

Tema 3: Sanserne som det nederste betydningsbærende lag i et barns udvikling

- Sammenhængen mellem fysisk aktivitet og læring
- Fysisk aktivitet og børns sprogtilegnelse
- Krop, sanser og bevægelses betydning for barnets socialisering

Tema 4: Igangsættelse af bevægeaktiviteter og lege

- Det pædagogiske personale som kropslige kulturbærere og rollemodeller
- Pædagogiske bagdøre og "om at sætte rammen"
- Afprøvning af forskellige former for bevægeaktiviteter og lege for forskellige målgrupper

4. Opgaver og undervisningsmaterialer

Undervisningsformer

Uddannelsens mål opnås bedst ved, at der sker en teoretisk indføring i emnet, sideløbende med at man som deltager har mulighed for at arbejde med emnet på flere forskellige niveauer og i et væld af arbejdsformer, der på hver deres måde er med til at gøre den nye viden praksisnær, anvendelig og handlingsanvisende. Dette kan blandt andet gøres gennem oplæg, gruppediskussioner, egen refleksion, og konkret og bunden opgaveløsning som peger direkte ind i egen praksis. Her er der fokus på afprøvning og udvikling af bevægeaktiviteter til præcis den målgruppe deltagerne arbejder med og ligeledes vægtes det højt, at man bliver i stand til at videreformidle den nye viden til forskellige målgrupper.

Ideer til tilrettelæggelse

Børns bevægelseskultur udgør i disse år et voksende dilemma. Aldrig før har børns bevægelse fået større opmærksomhed, og aldrig har børn bevæget sig så lidt og ensidigt.

Det kræver derfor en bevidst bevægelseskultur i dagtilbud, for at vi kan give børn mulighed for at lære gennem og af deres krop og sanser i den tid de befinder sig i dagtilbuddet.

At kunne igangsætte bevægeaktiviteter i en given børnegruppe, som giver deltagelsesmulighed for alle børn, kræver kendskab til børnenes aktuelle udviklingsniveau og motoriske kompetencer. Ligesom det også kræver bevidsthed om hvilken rollen man selv indtager som mesterlærer, når man sætter en aktivitet i gang.

Sanserne er det nederste betydningsbærende lag i et menneskes liv. Den komplekse sammenhæng mellem vores sanseapparat og vores muligheder for at udvikle os både socialt, kognitivt og emotionelt har været genstand for stor interesse og forskning gennem flere år.

Gennem de sidste 10 år har der også været et enormt fokus på hvilke sundhedsmæssige konsekvenser det har, at vores børn er blevet mere inaktive, stillesiddende og kropsligt "ubrugte". De sundhedsmæssige gevinster ved et øget fokus på sanser og motorik er i den grad med til ikke bare at sikre et godt, sundt og sprudlende børneliv. Men er samtidig også en investering i det liv som ligger foran hvert enkelt barn i de år der skal tegne deres ungdoms- og voksenliv.

Ud over at forstå og handle på de indlysende sundhedsmæssige gevinster er det afgørende at have fokus på og forståelse for, hvorfor det er væsentligt, at bevæge sig ud over den fysiske og socialiserende del. Ligesom en viden om hvilken bagvedliggende teori, der tegner ethvert barns sansemotoriske udvikling, er essentiel. Som pædagogisk personale er det vigtigt at kunne arbejde mere-struktureret, målrettet og bevidst omkring ikke bare den fysisk/motoriske udvikling, men med barnets samlede kognitive, emotionelle og sociale udvikling.

Det pædagogiske personale skal ikke bare at have en teoretisk forståelse af sanserne, men i lige så høj grad æt vide hvordan disse er en forudsætning for alle andre læringsparametre i et lille menneskes liv; Hvordan man aktivt inddrager krop, sanser og bevægelse i arbejdet med alle læreplanstemaerne, de

vokseninitierede lege/ aktiviteter, men også kendskab til hvordan man kan skabe et læringsmiljø, hvor børnene på egen hånd kan udforske, eksperimentere med og udfordre disse.

Et væsentligt omdrejningspunkt i "Den styrkede pædagogiske læreplan" er, at målbeskrivelsen for det enkelte tema specifikt peger på at skabe udviklende og inkluderende læringsmiljøer, der kan fremme læreplanens forskellige aspekter. I denne uddannelse berøres læringsmiljøets betydning, ligesom underviseren i samarbejde med deltagerne også identificerer og diskuterer hvilke faktorer læringsmiljøet egentlig udgøres af. Men en dybere forståelse for læringsmiljøet og hvordan man kan arbejde med at ændre og justere på både det formelle og uformelle læringsmiljø for at give børn så alsidige sans- og bevægelseserfaringer som muligt, vil der ikke være en egentlig tidsramme til på denne uddannelse. Dette tages til gengæld op i uddannelsen "læringsmiljø – børns motorik, sansning og bevægelse".

I det følgende kan du finde ideer og inspiration til undervisningen på uddannelsen. Materialet er på ingen måde fyldestgørende for det teoretiske afsæt; men et udpluk af metoder, anbefalinger af modeller, baggrundsviden og måder til at få deltagerne til at arbejde sig ned i stoffet på.

Tema 1 Børns sansemotoriske udvikling

For at etablere en teoretisk grundviden om emnet, er det væsentligt at starte med at udfolde og indføre deltagerne i børns sansemotoriske udvikling. En forståelse af denne komplekse proces, er forudsætningen for at kunne bygge ovenpå med de næste temaer og for at kunne arbejde kvalificeret med læreplanstematet "krop, sanser og bevægelse" i dagtilbud.

Den teoretiske grundviden om børns sansemotoriske udvikling omfatter følgende fokuspunkter/teoretisk input:

- Den motoriske udvikling og dens fire faser
- De primære sanser
- Labyrintsansen
- Vestibulærsansen
- Muskel-ledsansen
- Tonus

Opgave 1: Downloading

Inden undervisningen starter kan det være værdifuldt for den enkelte deltager at italesatte den viden han/hun allerede er i besiddelse af på dette område. Afsæt ca. 10 minutter til øvelsen.

Bed deltagerne om at "downloade" og i stikordsform at skrive alt det ned de allerede ved om børns motorik, sansning og bevægelse.

Når de har udtømt deres nuværende viden, har de mulighed for at reflektere over og skrive op, hvilket udbytte de gerne vil have af uddannelsen. Til dette kan følgende spørgsmål være en guideline.

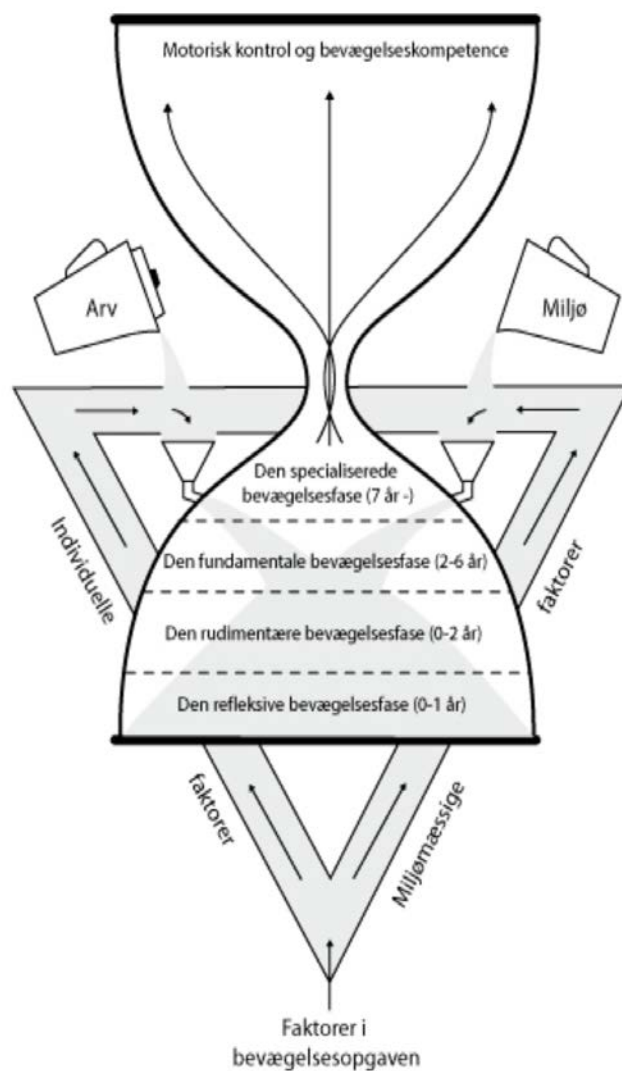
- Hvad er den vigtigste viden at komme hjem med efter endt uddannelse?

- Hvilken viden har du brug for at være i besiddelse af, for at kunne understøtte børns bevægelsesglæde og kompetencer?

Den motoriske udvikling er i modsætning til tidligere tiders forestilling af denne, en selvorganiserende proces, hvilket betyder at barnets egen indsats, motivation og mulighed for at afprøve og udforske sit eget lille kropshylster, er altafgørende for at det kommer til at foregå på en hensigtsmæssig og ubesværet måde.

Den amerikanske bevægelsesforsker David Gallahue (Gallahue & J.C Ozmun, 2006) timeglasmodel, illustrerer og forklarer den motoriske udvikling. Modellen udmærker sig ved, at den både visuelt og i tekst, guider læseren gennem den motoriske udvikling med fokus på de forskellige fasers indbyrdes forhold og afhængighed af hinanden. Hver enkelt af de fire faser hviler på det fundament, der ligger under den og understreger hermed at udvikling og læring på dette område kun er muligt, hvis den forudgående fase er etableret, gennemlevet og erobret.

Modellen giver desuden nogle bud på de strukturer og forhold, der kan være med til at hjælpe på vej eller modsat forsinke eller forstyrre en hensigtsmæssig motorisk udvikling, idet den både peger på betydningen af de rette: Rum, rammer, strukturering af dagen og ikke mindst de primære og sekundære omsorgspersoners betydningsfulde rolle som mesterlærere i forhold til børns lyst og mulighed for at få så mange sansemotoriske udfordringer og oplevelser som muligt.

Du kan læse mere om timeglasmodellen i læreplanshæftet ”Bevæg mig – krop, sanser og bevægelse i børnehøjde, 2018”. Dafolo., som vil blive lagt, sammen med andet relevant materiale på <https://www.emu.dk/modul/materialer-til-krop-sanser-og-bevægelse>.

En grundig gennemgang af hver af de primære sanser: Muskel-ledsansen, labyrintsansen og taktilsansen, er afgørende for at skabe det rette fundament for de kommende temaer i uddannelsen. Under gennemgangen kan underviseren komme ind på:

- sansernes placering
- sansernes funktion
- hvordan man kan spotte børn, som kan have udfordringer i.f.h.t denne ligesom mulige grunde til dette kan opridses
- hvordan hver enkelt sans kan stimuleres gennem igangsatte aktiviteter

- hvordan vi kan skabe læringsmiljøer, hvor børn i deres egenleg kan opsøge erfaringer og oplevelser med denne, vil også være vigtig for deltagerne at få kendskab til.

Forslag til litteratur, som folder yderligere ud i forhold til ovenstående:

Borre, Nanett (2013) *Små glade ben*. FOA's forlag

Borre, Nanett (2017) *Lille yogi – nærvær i bevægelse*. Dafolo

Berg, Henning & Borre, Nanett (2015) *Bevægelse og idræt – på den pædagogiske assistentuddannelse*. Frydenlund

Brodersen, Anne & Pedersen, Bente (2006) *Brug din krop*. Forfatterforlaget

Brodersen, Anne & Pedersen, Bente (2008) *Grundmotorik*. Forfatterforlaget.

Brodersen, Anne (1995) *Børn og motorik: grundmotorik, testning og træning*. Børn og Unge

Ahlmann, Lise (2003) *Bevægelse og udvikling*. Christian Ejlers Forlag.

Som tidligere påpeget kan et indgående kendskab til grundteorien ikke kun etableres ved oplæg fra underviserens side; men skal sideløbende implementeres i deltagerenes pædagogisk didaktiske tænkning. Teorien skal hele tiden bringes med ind i den praksis, som deltagergruppen kommer fra. Dette kan gøres på mange forskellige måder. I de følgende opgaver, vil der være forslag til dette.

Opgave 2: Guldnoter

Del deltagerne op i grupper og bed dem om at lave "guldnoter" efter den teoretiske gennemgang af hver af de primære sanser.

"Guldnoterne" kan eventuelt laves på baggrund af følgende spørgsmål:

- Hvor sidder X-sansen?
- Hvilken funktion har den?
- Hvordan kan man spotte et barn som er udfordret på x-sansen?
- Hvordan kan vi støtte børn, der er udfordret i forhold til x-sansen?
- Hvilke igangsatte aktiviteter kan være med til at stimulere x-sansen?
- Hvor i dagtilbuddet har børnene mulighed for at få udfordret og afprøvet sansen lige nu?
- Hvordan kan vi indrette et læringsmiljø i dagtilbuddet, så børnene på egen hånd kan få oplevelser og udfordringer med x-sansen?

Når grupperne har besvaret spørgsmålene, tages alle spørgsmålene igen op i plenum, hvor alle gruppernes input og viden akkumuleres og samles, og hvor misforståelser og fejltolkninger af den nye viden kan rettes.

En mere fyldestgørende beskrivelse af hvordan "guldnoterne" kan hjælpe deltagerne med at konsolidere den nye viden, finder du i afsnittet "ideer til tilrettelæggelse"

Tema 2 Grundbevægelserne og automatiseringsprocessen

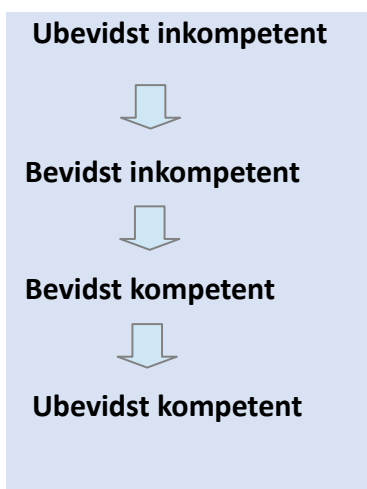
Automatiseringsprocessen er en yderst vigtig del af børns tilegnelse af forskellige bevægelser og bevægelseskæder og dermed deres samlede motoriske kompetence. Automatisering i et sansemotorisk perspektiv vil sige, at bevægelsen går fra at blive styret og bearbejdet fra storhjernen med hele barnets bevidste fokus og opmærksomhed på udførelsen til at blive et rutinepræget bevægelsesmønster, som sidder "på rygraden" - i lillehjernen og derfor kan udføres uden planlægning og bevidst styring.

Der frigives meget energi, når små mennesker har automatiseret de forskellige grundbevægelser og hverdagsgøremål. Denne energi kan fx bruges til at socialisere, opleve plante - og dyrelivet eller mærke vinden i lokkerne, eller duftene der omgiver én imens man trasker afsted i skoven.

Den vigtigste parameter for at give plads til denne proces, er at skabe læringsmiljøer og muligheder, så børn kan få lov til at øve sig på lige præcis "denne her bevægelse" igen og igen og igen. For som pædagogisk personale at kunne skabe disse muligheder, er det væsentligt at man ved hvordan automatiseringsprocessen foregår, hvordan den ser ud og hvordan man kan være med til at "puste til den" i de forskellige faser.

I den forbindelse er modellen "Fra ubevidst inkompetent til ubevidst kompetent" (Noel Burch, 1970, Gordon Training International. Kilde gordontraining.com) et godt redskab at bruge i undervisningen. En gennemgang af de forskellige faser, hvor en af de grundbevægelser sættes ind, som deltagernes målgruppe typisk er i færd med at erobre, kan være en øjenåbner for hvordan processen forløber og hvordan man kan understøtte denne proces.

Model: Fra ubevidst inkompetent til ubevidst kompetent

Kilde: Von Seelen, J., & Paustian, P. (2009). *Focus*, 33(4), 6-11.

Hvis vi sætter grundbevægelsen *at løbe* ind i modellen, vil det se således ud:

Ubevidst inkompetent:

Bjørn går i vuggestue og er lige ved at få så meget styr på sin lille krop, at han selv kan gå rundt på stuen og ud i fællesrummet. Han er stadig så koncentreret om det at sætte et ben foran det andet, at han mister balancen, hvis han ikke kigger ned på fødderne, mens han bevæger sig fremad. Bjørn bliver også så distraheret, hvis nogen taler til ham, mens han går, at han mister balancen.

Barnet er her ubevidst om sin manglende evne til at udføre en bestemt bevægelse, ofte fordi man enten endnu ikke er klar over denne bevægelses findes eller har prøvet bevægelsen nok gange endnu.

Bevidst inkompetent:

Ude på legepladsen suser de store børn grinende rundt i fuld fart for at fange et par gule sommerfugle, der flyver rundt mellem buskene langs hegnet. Bjørn bliver optaget af deres leg og nærmer sig, men bliver hurtigt hængt af, da hverken børn eller sommerfugle har tid til at vente på ham. Han kan ikke følge med, da han endnu ikke har lært at løbe.

Barnet bliver her opmærksom på og interesseret i at tilegne sig bevægelsen, men er endnu ikke i stand til at udføre den.

Bevidst kompetent:

Bjørn har efterhånden øvet sig så længe på at gå, at han ikke længere skal hverken kigge ned eller bruge armene til at balancere med, når han tuller afsted. Nu kan han sætte mere fart på og løbe, men endnu med stor afstand mellem fødderne, fordi den store understøttelsesflade hjælper ham med at holde balancen. Han har også brug for at have bevidst fokus på udførelsen, så han kommer tit til at falde over eller løbe ind i den bold, som er målet for løbeturen.

Bevægelsen prøves af, øves og gentages. Barnet gør sig erfaringer med, hvordan bevægelsen kan udføres og tilegnes. Dette kræver planlægning og bevidst styring, for at få det til at lykkes.

Ubevidst kompetent:

Bjørn og de andre rødder fra Mariehønestuen leger hospitalsleg i gymnastiksalen med en af de voksne. Børnene myldrer ind og ud mellem hinanden med stor fart på, for det gælder om ikke at blive taget af Viktor, som er fanger. Samtidig kan man befri en af dem, der er blevet fanget, ved, at børnene to og to bærer dem ned i den anden ende af salen til hospitalet, hvor man bliver så rask, at man kan være med i legen igen. Det går stærkt, og Bjørn løber hvinende og rødkindet rundt mellem de andre børn. Bevægelsen er blevet gentaget så mange gange, at den er blevet automatiseret og nu er en del af barnets private bevægelsesrepertoire. Den kan udføres i forskellige variationer, og mens barnet er koncentreret om andre ting end selve udførelsen.

Opgave 1: Automatisering

Efter gennemgang af modellen i plenum, kan deltagerne arbejde sig dybere ind i forståelsen af den ved selv at skulle sætte en eller flere grundbevægelser ind i den og komme med eksempler fra egen praksis, hvor de kan se og følge processens forskellige faser.

Her kan fx tages udgangspunkt i grundbevægelserne; At kravle, krybe, løbe, balancere, klatre, svinge, gynge, trille, trække, snurre, skubbe, springe, kaste, løbe, vippe, gribe, gå, hoppe eller hinke.

De kan også med fordel tage udgangspunkt i en motorisk handling i forbindelse med hverdagsgøremål, som fx at kunne hælde vand op fra den lille kande på spisebordet, selv tage flyverdragten på eller strømpebukserne af, at kunne kravle op i barnevognen selv eller at kunne tage livtag med klatretræet på legepladsen.

- Sæt en bevægelse/ et bevægelsesmønster eller en færdighed ind i modellen som din børnemålgruppe er i færd med at udforske og tage ejerskab over.

Opgave 2: Automatisering

Følgende refleksionsspørgsmål kan yderligere bruges til at gøre deltagerne bevidste om, hvordan og hvornår automatiseringsprocessen foregår på egen krop og hvordan de kan være med til at skabe optimale rammer i dagtilbuddet for at sikre sig, at alle børn får denne mulighed.

- Hvornår har du sidst udført bevægelser, som ikke var automatiserede, og som derfor krævede opmærksomhed og koncentration at udføre?
- Prøv at sætte den ind i modellen og beskriv din oplevelse undervejs gennem de fire faser.
- Hvordan kan man se, om et barn har automatiseret grundbevægelserne?
- Hvordan kan du i dit dagtilbud være med til at sikre, at alle børn får automatiseret deres grundbevægelser?

Tema 3 Sanserne som det nederste betydningsbærende lag i et barns udvikling

I de senere år har forskning omkring fysisk aktivitet, også fået et skærpet fokus på, hvad bevægelse og sansning betyder for flere andre aspekter af barnets udvikling. Vi har nu i højere grad ~~hæ~~ fået en viden om, ikke bare hvad fysisk aktivitet betyder for barnets aktuelle og fremtidige sundhed, men også hvilken betydning det har for at udvikle en aldersvarende og velfungerende motorik og socialisering, og dermed evne til at indgå i meningsfulde og givende relationer; herunder barnets opfattelse af sig selv, og muligheden for at kommunikere med sine omgivelser. Ligeledes er der blevet forsket en del i hvad fysisk aktivitet betyder for hele barnets kognitive udvikling, dækkende over de erkendelses - og læreprocesser, der foregår i det lille menneske. Det gælder sprogtilegnelse, abstrakt tænkning, løsning af simple og mere komplekse opgaver, tal - og farvegenkendelse, hukommelse, opmærksomhed og koncentration.

Denne nye viden er med til at give sekundære omsorgspersoner, som fx dagplejere og pædagogmedhjælpere, i de professionelle dagtilbud, en ny forståelse og dermed en ændret tilgang til, hvordan man bedst muligt støtter barnet i at udvikle sig alsidigt og helt.

Den norske forskningsleder Per Egil Mjaavatn var i 2003 med til at kortlægge sammenhængen mellem god motorik og barnets popularitet blandt andre børn. Undersøgelsen fulgte 90 børn, og dens resultater viste, at børn med en god og aldersvarende motorik, havde større selvtillid og bedre sociale færdigheder. Undersøgelsen er siden hen blevet fulgt op af bl.a. en dansk undersøgelse blandt 700 børn, og viser de samme tydelige resultater. God motorik giver ikke bare barnet mulighed for, rent kropsligt at udføre flere forskelligartede bevægelser og bevægelsesmønstre, men det giver også større chancer for at barnet har gode sociale kompetencer, og dermed trives bedre i kammeratgruppen, end børn med en svag og ikke aldersvarende motorik.

I 2011 og igen i 2016 blev der på dansk - svensk initiativ afholdt en konsensuskonference – en tanke affødt af Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning og idrættens organisationer. Konferencen havde til formål en gang for alle at få verificeret, om der kan påvises en sammenhæng mellem fysisk aktivitet og læring.

På konferencen blev der sammenholdt originale studier og *reviews* over relevante internationale studier på feltet. Indbudte forskere fra Danmark og Sverige fra forskellige forskningstraditioner, discipliner og fag var fra hver deres forskningsmæssige niche med til at dække emnet bredt og grundigt som muligt, for at belyse de mange forskellige vinkler og afkroge af sammenhængen mellem fysisk aktivitet og læring.

At samle alle relevante studier og at sammenholde forskning fra både neurovidenskaben, idrætsforskningen og psykologien, har ligeledes været med til at skabe en begyndende forståelse for, hvordan de forskellige aspekter af det at være et menneske i bevægelse påvirkes, influeres af og spiller sammen med hinanden.

Konklusionen på konferencen blev at der er en dokumenteret sammenhæng mellem fysisk aktivitet og læring.

Ud over at fremlægge og konkludere på de kognitive gevinster, der kunne påvises ved fysisk aktivitet, dukkede der på konferencen bonusgaver eller sidegevinster op i form af den påviste positive indflydelse, fysisk aktivitet har på andre områder af vores væren. En væren som handler om socialisering, vores måde at opfatte os selv og andre på, vores motivation, koncentration og motoriske færdigheder.

Det svenske Bunkeflo-projekt er et af de længstvarende og bedst dokumenterede forsøg vedrørende fysisk aktivitets indflydelse på børns læring, der indtil videre er lavet. Forsøget gik i al sin enkelhed ud på, at forlænge skoledagen i en klasse, idet man tilbød en times idræt/bevægelse/leg obligatorisk hver dag gennem hele klassens skoletid fra første skoledag, til og med 4. klasse. Eleverne blev testet ved skolestart og de elever, som havde særlige sansemotoriske udfordringer, blev yderligere tilbudt en times ekstra særligt tilrettelagt motorisk træning ugentligt. Undervejs i forsøget blev eleverne testet dels på deres fagfaglige præstationer, deres evne til at koncentrere sig samt deres motoriske kompetencer. Disse testresultater blev sammenholdt med resultater fra en jævnaldrende kontrolgruppe, som ikke blev tilbudt samme antal ekstra timers fysisk aktivitet.

Følgende sammenfattende beskrivelse af forsøgets resultater er hentet fra skriftet "Fysisk aktivitet og læring – en konsensuskonference", udgivet af Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning, 2011.

„Elevernes motoriske evner, deres koncentrationsevner og deres skolepræstationer blev målt løbende og sammenlignet med en jævnaldrende kontrolgruppe, som ikke fik samme træning. Resultaterne er ganske overbevisende. For det første kunne det konstateres, at børnenes grovmotorik forbedres markant med øget fysisk aktivitet. De får bedre balanceevne, bedre bilateral koordination og bedre øje-hånd-koordination. I det hele taget udvikles en bedre motorik totalt end hos kontrolgruppen. For det andet kunne der konstateres en tydelig sammenhæng mellem motorik og koncentrationsevne. Især bemærkede man vedvarende positive effekter på koncentrationsevnen hos elever, som i udgangspunktet havde store motoriske udfordringer. For det tredje kunne det konstateres, at de fysisk meget aktive elever forbedrede deres resultater både i svensk og i matematik. Det gælder såvel skrive- og læsefærdigheder som rum- og talopfattelse. Ved afslutningen af de ni års skolegang kunne der konstateres en signifikant sammenhæng mellem motorik og skolepræstationer, og en større andel af forsøgsgruppen kom i gymnasiet end hos kontrolgruppen. Som en sidegevinst viste projektet også, at motorikobservationer ved skolestart kan give værdifuld information om, hvilke elever der kan få behov for ekstra støtte i forskellige fag. Der kunne spores en klar sammenhæng mellem de elever, der ved skolestart har motoriske udfordringer og senere problemer med læse- og skriveindlæring. Nok så interessant viste projektet endvidere, at forskelle i skolepræstationer mellem elever med god og dårlig motorik kan formindskes med øget fysisk aktivitet hos elever med dårlig motorik.“

Konsensuskonferencens endelige konklusion hænger sammen med verificeringen af følgende:

- At fysisk aktivitet forbedrer kognition. Det er sandsynliggjort i forhold til problemløsning, logisk tænkning, rumopfattelse, sproglige færdigheder, arbejdshukommelse, selvopfattelse og opmærksomhed.
- At fysisk aktivitet kan være et redskab til en positiv udvikling af mentale, emotionelle og sociale processer.
- At fysisk aktivitet øger dannelsen af stoffer, der kan fremme hjernens strukturelle og funktionelle ændring gennem læring og erfaring.
- At læring fremmes bedst, hvis den fysiske aktivitet er udfordrende, varieret og indebærer succesoplevelser.
- At fysisk aktivitet øger hjernens modstandsevne mod kognitiv svækkelse som følge af alder og sygdom.
- At fysisk aktivitet integreret i undervisningen – ud over idrætsundervisningen – har vist sig at fremme læring.

Resultaterne af denne undersøgelse har ikke været til at overse, og vil derfor forhåbentlig fremover være med til at danne præcedens for vores måde at forstå og tilrettelægge børns hverdag på.

Opgave 1: Sansernes betydning for hele barnets udvikling

Følgende refleksionsspørgsmål kan bruges til at bevidstgøre deltagerne om den evidente sammenhæng der er mellem krop, sanser, bevægelse og alle andre læringsparametre og muligheder i et barns liv.

- Hvad betyder den nye viden for din forståelse af arbejdet med krop, sanser og bevægelse i dagtilbuddet?
- Hvilke forudsætninger og hvilken viden mener du, at medarbejdere i dagtilbud skal have for at kunne arbejde ud fra denne forståelse af sammenhængen mellem krop, sanser og bevægelse og fx børns kognition og/eller socialisering?
- Arbejder du/ I allerede ud fra denne viden i dagtilbuddet? Hvornår? Hvordan?
- Hvordan kan du/i fremadrettet inddrage denne viden i jeres pædagogisk didaktiske tænkning omkring den måde I tilbyder og igangsætter forskellige aktiviteter på?

Tema 4 Igangsættelse af bevægeaktiviteter og lege

Afprøvning af forskellige bevægeaktiviteter

I dette tema italesættes og diskuteres det pædagogiske personales betydningsfulde rolle som kropslige mesterlærere og inspiratorer for målgruppens egen oplevelse af kropsbeherskelse, kropsbevidst, kropskendskab og bevægeglæde.

I denne forbindelse kan viden om det motoriske cortex og spejlneuroner være gode at inddrage som forklaringsramme for emnet.

I dette tema introduceres også viden om hvordan man "sætter rammen" for bevægeaktiviteter og skaber "pædagogiske bagdøre" som er med til at sikre alle børn deltagelsesmulighed uanset motoriske kompetencer, dagsformen, modet og deres kognitive udviklingsniveau. At igangsætte bevæge- og sanseudfordrende aktiviteter kræver ikke bare, at vi har forberedt os på rammerne og reglerne for den enkelte aktivitet, men også at vi har tænkt på, hvordan vi kan tilpasse aktiviteten, så den tilgodeser alle børns muligheder for at deltage. En pædagogisk bagdør er den mulighed, vi har, for at justere og tilpasse aktiviteten, så der skabes deltagelsesmulighed uanset alder, motoriske kompetencer, personlighed, mod eller dagsform. Det er en god ide ikke bare at have én pædagogisk bagdør, men gerne flere, så man lynhurtigt kan hjælpe et barn, inden det får oplevelse af ikke at deltage i fællesskabet. Den pædagogiske bagdør kan også være en timeout, hvor vi kan tilbyde barnet at tage en pause fra aktiviteten, eller til at barnet selv kan snuppe en mental og fysisk morfar, hvis det er nødvendigt.

For at kunne igangsætte voksen initierede aktiviteter for børn, kræver det et godt kendskab til børnegruppen, viden om ens egen rolle som inspirator, igangsætter og kropslig mesterlærer, og hvilke aktiviteter, der kan anvendes i forskellige sammenhænge, tidspunkter og hvilket formål de har ud over at skabe mulighed for at røre sig og opleve bevægelsesglæde.

Derfor bør undervisningen også indeholde elementer, hvor deltagerne selv "kommer på gulvet" og bliver udfordret og inspireret. Forskellige aktiviteter afprøves i plenum. (find blandt andet inspiration til litteratur med forskellige bevæge aktiviteter bagest i IM)

Opgave 1: Afprøvning og kortlægning af forskellige bevægeaktiviteter

Efter hver aktivitet kan man sammen reflektere over følgende spørgsmål:

- Hvordan passer aktiviteten til den enkelte deltagers børnemålgruppe?
- Hvis den ikke er egnet, hvordan kan man så justere og ændre på den, så den passer til den aktuelle børnegruppes motoriske, sociale og kognitive funktionsniveau?
- Hvilke sanser bliver aktiveret og stimuleret i aktiviteten?
- Kan aktiviteten justeres og ændres, så flere sanser kommer i spil undervejs?
- Hvordan kan den tilpasses, så alle børn har deltagelsesmulighed? Hvilke pædagogiske bagdøre kan etableres for at inkludere hele børnegruppen?
- Hvilke sociale kompetencer får barnet mulighed for at afprøve og forfine undervejs i aktiviteten?

- Hvilke kropslige kompetencer får baret mulighed for at afprøve og forfine undervejs i aktiviteten?

Opgave 2: Sanseforløb i dagtilbuddet

Følgende opgave har til formål, at give deltagerne mulighed for at omsætte den teori de er blevet præsenteret for på uddannelsen til den praksisnære hverdag de befinder sig i, i arbejdet med deres målgruppe.

Den tvinger deltagerne til, at italesætte og bearbejde den komplekse teori omkring børns sansemotoriske udvikling til handlingsanvisende og konkrete metoder og måder at igangsætte aktiviteter på. Den skærper deltagerne blik på og forståelse af den enkelte sans og dermed også på, hvilke aktiviteter og miljøer, der kan være med til at stimulere og udfordre denne.

I opgaven skal deltagerne lave en "signaturaktivitet", hvor de ud fra det grundteoretiske afsæt om sanserne, selv skal skabe innovative løsninger og **via** nye endnu ikke eksisterende bevægeaktiviteter kan "invitere sanserne indenfor". Dette kan være med til at give en begyndende forståelse af, at det hverken er antallet af kvadratmeter, rekvisitter eller legeredskaber der er afgørende for, hvilke muligheder man har som pædagogisk personale for at igangsætte sjove, inspirerende og sansestimulerende aktiviteter og lege. Men at det snarere er en solid teoretisk ramme, der kan være med til at "sætte kreativiteten og legelysten" fri.

Det teoretiske afsnit i opgaven, har til formål, at give deltagerne mulighed for at arbejde sig dybere ned i emnet, da de her selv skal formidle viden om emnet, videre til kollegaer og samarbejdspartnere. Her skal teorien samles og italesættes med deltagerens egne ord og ud fra eget målgruppeperspektiv.

Afsnittet skal skrives i et sprog og i en terminologi, hvor de nye fagord og begreber der er blevet brugt på uddannelsen inddrages. Det er en del af det nuancerede og præcise sprog deltagerne skal erhverve sig i forhold til deres faglige ståsted og dette emne.

Arbejdet med forældrebrevet sætter fokus på hvordan man kan etablere et samarbejde omkring børns sansemotoriske udvikling. At kunne videreformidle viden ud fra et teoretisk afsæt i et sprog, der er fyldestgørende, enkelt og oplysende kræver at man selv har grundteorien inde under huden. Opgaven understreger også vigtigheden af at kunne dele viden om og erfaringer med, hvilket læringsudbytte børn har af det fokus dagtilbuddet har på dette område.

Opgave 3: Gruppeopgave omkring en sans

Lav et sanseforløb omkring en enkelt sans for den målgruppe du arbejder med til daglig.

Hvis du er dagplejer, skal forløbet laves, så det kan løbe af stablen i legestuen. Hvis du arbejder i et andet dagtilbud skal forløbet ligeledes laves, så der er mulighed for både at inddrage en gruppe af børn samt flere voksne hænder.

Sanseforløbet skal strække sig over 30 minutter – til 60 minutter alt efter hvilken alder din målgruppe har.

Hele forløbet skal tage udgangspunkt i aktiviteter og lege, der stimulerer den valgte sans maksimalt.

Udsøg dig en eller flere aktiviteter der både tilgodeser børnenes aktuelle funktionsniveau, motoriske kompetencer og som vil give børnene en kropslig oplevelse der i høj grad involverer den valgte sans.

Overvej undervejs i planlægningen følgende:

- Skal forløbet foregå indenfor eller udenfor
- Hvordan fordeler I som pædagogisk personale de forskellige opgaver og roller mellem jer?
- Hvem instruerer og igangsætter? Hvem er "flyvende" og tager sig af løbende næser, skrammer på knæene og børn der af den ene eller anden grund har brug for lidt ekstra opmærksomhed?
- Skal forløbet tilrettelægges med stationer, som tilbyder forskellige aktiviteter og oplevelser?
- Hvis ja, ville det så være hensigtsmæssigt at lave en fælles opstart og/eller en fælles afslutning?
- Skal hele forløbet opleves sammen som gruppe?
- Hvilke pædagogiske bagdøre skal der skabes og hvilke variationer i aktiviteterne/legene kan indtænkes, så alle børn har deltagelsesmulighed?

Gruppeopgaven skal bygges op, så den er nem at læse og tage i brug af de andre deltagere på holdet. Brug gerne nedenstående skabelon i udformningen af opgaven:

- Overskrift indeholdende den valgte sans og målgruppe
- Rekvisitter (alle de rekvisitter, der skal bruges til det samlede forløb, skal listes op her)
- Antal deltagere – både børn og voksne.
- Krav til lokation og underlag (Ude, inde, på græs, et glat gulv el. lign)
- Sådan gør I (her beskrives hvordan de forskellige aktiviteter tænkes udført)
- Teoretisk begrundelse for valg af aktiviteter – hvordan og hvorfor de stimulerer den valgte sans og hvilket læringsudbytte børnene i øvrigt har af at deltage.
- Forældrebrev.

Sådan gør I.

I dette afsnit skal I redegøre for hvilke aktiviteter I har valgt i forbindelse med forløbet. Husk at aktiviteterne i høj grad skal involvere den valgte sans.

Brug gerne lege og aktiviteter du/I kender i forvejen eller aktiviteter I kan finde på nettet, i bøger o.s.v.; men du/I skal som en del af forløbet lave en "signaturaktivitet". Signaturaktiviteten skal indgå i den givne tidsramme og som de andre aktiviteter stimulere den valgte sans.

Med udgangspunkt i den grundteori I har erhvervet jer på kursets forudgående dage, skal I for at løse opgaven med signaturaktiviteten være kreative og selv skabe en leg/en aktivitet eller et legeredskab, som skal indgå i forløbet. I løsningen af opgaven, kan I tage udgangspunkt i en bestemt rekvisit eller et forudbestemt materiale, og bruge denne på en ny og innovativ måde. Det kan eksempelvis være en gammel

lamelbund, der bliver til en sansesti, når der bliver klistret forskellige materialer på hver enkelt brædde – sansepapir, kapsler, bobleplast, vat, kunstgræs o.s.v.

Signaturaktiviteten kan også være en lille hjemmekomponeret bevægeremse eller sang, hvis tekst og bevægelser involverer og stimulerer sansen.

Teoretisk begrundelse for valg af aktiviteter.

Her skal den teori, som du/I allerede har erhvervet jer på uddannelsen bruges til at underbygge og begrunde jeres valg af aktiviteter og lege. I denne del af opgaven skal I diskutere, forholde jer til og besvare følgende nøglespørgsmål:

- Hvorfor passer de valgte aktiviteter særligt godt til jeres målgruppe?
- Hvordan involverer og stimulerer de den valgte sans?
- Hvordan vil man kunne justere undervejs, så man giver alle børn mulighed for at deltage med de forudsætninger de har?
- Hvorfor er det vigtigt at vide noget om og tilrettelægge aktiviteter, der giver børn mulighed for at få alsidige oplevelser med deres krop og sanser?

Forældrebrev

I denne del af opgave skal du/I skrive et forældrebrev/ forældreseddel. Brevet skal være kortfattet men alligevel indeholde følgende oplysninger:

- -Kort beskrivelse af forløbet – hvad skal børnene opleve?
- -Kort beskrivelse af den sans, som er omdrejningspunkt for forløbet. Her er det væsentligt at få snakket om, hvordan I kan oversætte de terminologier og det fagsprog, som I er blevet præsenteret for på uddannelsen og som du/I måske selv i forvejen bruger i dit/jeres samarbejde med dine/jeres kollegaer, interne og eksterne samarbejdspartnere. Hvordan kan du/I kort og præcist "oversætte" din/jeres viden om den valgte sans til et sprog som vækker genklang hos forældrene, der højst sandsynligt ikke har nogen forudsætninger eller forforståelse for emnet? Hvor meget har de brug for at vide? Hvilke ord og sprogbilleder kan være med til at italesætte denne del af dit/jeres arbejde med børnene på en måde, så det kan være rammesættende for jeres samarbejde?

5. Litteraturliste mv.

På emu.dk findes fortløbende forskningsresultater, publikationer, undervisnings- og inspirationsmaterialer, som er udviklet som understøttende materiale generelt til den styrkede pædagogiske læreplan, men også i forhold til læreplanstemaet: Krop, sanser og bevægelse <https://www.emu.dk/omraade/dagtilbud/fag/krop-sanser-og-bev%C3%A6gelse>

Derudover anbefales følgende litteratur og hjemmesider til inspiration til bevægeaktiviteter for forskellige målgrupper:

- Andersen, Katrine & Brøndsted, Balder (2009) *Leg så hjernerne banker*. Dafolo
- Andersen, Katrine & Brøndsted, Balder (2013) *Leg så kortene hopper* (materialekasse). Dafolo
- Andersen, Katrine & Brøndsted, Balder (2011) *Leg så benene vokser*. Dafolo
- Borre, Nanett (2013) *Små glade ben*. Foa's forlag
- Borre, Nanett (2017) *Lille yogi – nærvær i bevægelse*. Dafolo
- Berg, Henning & Borre, Nanett (2015) *Bevægelse og idræt – på den pædagogiske assistentuddannelse*. Frydenlund
- Gjesing, G & Jensen (2008) *Gøgl i hverdagen – sådan!* Dafolo.
- Møller, J (1997) *Gamle idrætslege i Danmark* (bind 1-4). Idræthistorisk værksted.
- Gjesing, G., Pachai, M.A og Ørnsholt, R.N (2008) *Den daglige dosis i skolegården- sådan!* Dafolo
- Vognsen, Medde Lykke (2017) *Leg og balance: intelligente bevægelseslege for børn 0-18 mdr*. Gyldendal.
- Alsted, Troels & Steffensen, Lise (2016) *Tigertræning – tigreren er løs*. Strombolin/MRB
- Lindahl, Helle (2004) *Hva'ska'vi lege?* Gyldendal
- Byrner, Lone (1998) *Bevægelseslege med de 0-6 årige og deres voksne*. Hans G. Dal.
- Sloth Borén, Rosita (2009) *Friske æblekinder og troldeskjul: sanseraktiviteter og bevægelse i naturen for børnehavebørn og børn i indskoling*. Frydenlund
- Tayemans, Rika & Van Bouchout, Laura (2016) *Nelsons akrobatbog: en gør-det-selv-bog med pyramider og saltomortaler, som alle børn kan og tør*. Turbine
- Bille, Karen Marie & Vainer Wegloop (2014) *Tumblebiller og dansemus*. Spillebillens forlag.
- Spliid, Lone & Vainer Wegloop (2008) *"Ej sikke leg"*. Politikens Forlag
- Jønner Alving, Lars (2008) *Jeg kan hoppe som en frø*. Dansk Sang.

Børns motorik og sanser

- Ayres, Jean (2007) *Sanseintegration hos børn*. Hans Reitzel.
- Borre, Nanett (2013) *Små glade ben*. FOA's forlag
- Borre, Nanett (2017) *Lille yogi – nærvær i bevægelse*. Dafolo
- Berg, Henning & Borre, Nanett (2015) *Bevægelse og idræt – på den pædagogiske assistentuddannelse*. Frydenlund
- Brodersen, Anne & Pedersen, Bente (2006) *Brug din krop*. Forfatterforlaget
- Brodersen, Anne & Pedersen, Bente (2008) *Grundmotorik*. Forfatterforlaget.
- Brodersen, Anne (1995) *Børn og motorik: grundmotorik, testning og træning*. Børn og Unge
- Ahlmann, Lise (2003) *Bevægelse og udvikling*. Christian Ejlers Forlag.
- Gjesing, Gudrun (2004) *Nysgerrige børn i bevægelse og aktivitet*. Kroghs Forlag/Dafolo
- Servais Bentsen, Birte (2014) *Bevægeomsorg: børnemotorik i teori og praksis*. Frydenlund
- Børn, motorik, sansning, bevægelse* (2014) Dansk pædagogisk Forum.
- Ayres, Jean (1984) *Sanseintegration hos børn*. Munksgaard.

Sammenhængen mellem motorik og sprog www.motorikogsprog.dk

Sammenhængen mellem fysisk aktivitet og læring

Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning (2011) *Fysisk aktivitet og læring – en konsensuskonference.*

Kunststyrelsen